

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 01.04.1960, sp. zn. 3 Cz 62/60, ECLI:CZ:NS:1960:3.CZ.62.1960.1

Číslo: 49/1960

Právní věta: Požadavek stálosti výchovného prostředí dítěte lze uplatnit jen tehdy, slouží-li požadavku základnímu, totiž zajištění takové výchovy dítěte, jež povede k plnému rozvinutí jeho duševních a tělesných schopností a vytváření morálně politických rysů člověka socialistické epochy.

Soud: Nejvyšší soud ČSR

Datum rozhodnutí: 01.04.1960

Spisová značka: 3 Cz 62/60

Číslo rozhodnutí: 49

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla: Výchova dítěte

Předpisy: 142/1950 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 49/1960 sb. rozh.

Požadavek stálosti výchovného prostředí dítěte lze uplatnit jen tehdy, slouží-li požadavku základnímu, totiž zajištění takové výchovy dítěte, jež povede k plnému rozvinutí jeho duševních a tělesných schopností a vytváření morálně politických rysů člověka socialistické epochy.

(Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 1. dubna 1960, 3 Cz 62/60.)

Rodiče nezl. Jiřího jsou rozvedeni rozsudkem lidového soudu civilního v Praze s upuštěním od výroku o vině. Žijí odděleně od září 1954. Usnesením lidového soudu civilního v Praze byl nezl. Jiří podle soudně schválené dohody rodičů ponechán ve výchově otce a matce bylo uloženo platit na syna výživné 250 Kčs měsíčně od 1. 11. 1954.

Lidový soud civilní v Praze k návrhu matky na změnu shora uvedeného rozhodnutí svěřil nezl. Jiřího do výchovy a výživy matky, uznal otce povinným platit na syna výživné 200 Kčs měsíčně a upravil styk otce s nezl. dítětem.

Krajský soud v Praze ke stížnosti otce změnil usnesení soudu první stolice tak, že ponechal v platnosti úpravu poměrů nezletilého podle soudně schválené dohody rodičů.

Nejvyšší soud rozhodl ke stížnosti pro porušení zákona podané předsedou Nejvyššího soudu, že rozhodnutím krajského soudu byl porušen zákon.

Odůvodnění:

Z obsahu spisu vychází najevo, že když se matka nezl. Jiřího 13. září 1954 odstěhovala ze společné domácnosti do domácnosti svých rodičů, upustila od své žádosti, aby nezl. Jiří byl svěřen do její výchovy proto, že při ústním jednání dne 9. února 1955 účastníci uvedli, že dítě je nyní nemocné a trpí snad epileptickými záchvaty, takže změna prostředí vzhledem k jeho zdravotnímu stavu by nebyla žádoucí. Proto došlo k dohodě rodičů schválené usnesením soudu, podle níž nezl. Jiří je svěřen do výchovy otce. Zdravotní stav nezletilce byl později vyšetřen znalkyní - lékařkou, která potvrdila, že u dítěte jde patrně o dětskou epilepsii a doporučila, aby dříve, než se bude řešit nová žádost matky o svěřením dítěte do její péče, bylo dítě přijato na dětskou kliniku. Tento znalecký nález a posudek byl podán v době, kdy soud projednával návrh matky ze dne 14. 10. 1955, aby dítě bylo svěřeno do její výchovy, ježto jeho zdravotní stav se podstatně zlepšil. Poněvadž však znalecký nález a posudek znovu zjistil vážnou nemoc dítěte a doporučil klinické vyšetření, prohlásila matka při ústním jednání dne 15. 2. 1956, že svůj návrh na svěřením dítěte do výchovy bere zatím zpět, načež soud usnesením z téhož dne řízení o návrzích matky zastavil a k návrhu obou rodičů upravil styk matky s dítětem.

Dne 13. září 1957 požádala matka opět, aby nezl. Jiří byl svěřen do její výchovy s tím, že chlapec je již plně zdravý, takže pominul důvod, pro který bylo dítě původně ponecháno v péči otce. Matka v té době obývala již také větší a zdravotně nezávadný byt. Lidový soud civilní v Praze svěřil dítě do výchovy matce, když zjistil, že matka obývá zcela vyhovující byt a že znalec, lékař - psychiatr nejen nebrání převedení dítěte k matce, ale dokonce tuto změnu doporučuje jako příznivou pro budoucí psychický vývoj nezletilce s ohledem na to, že matka podle znalce - lékaře se jeví mnohem klidnější a v jednání rozumovější než otec. Naproti tomu krajský soud, který toto rozhodnutí změnil a ponechal v platnosti původní úpravu, opřel své rozhodnutí zejména o to, že stálost výchovného prostředí je jedním ze základů správné výchovy mladého občana lidově demokratického státu a že v dosavadním výchovném prostředí se zdravotní stav nezletilcův zlepšil.

Krajský soud neuvážil náležitě do všech důsledků a se zřetelem k okolnostem případu hledisko zájmu dítěte, které je rozhodující při určení, komu z rodičů nebo do jakého výchovného prostředí má být dítě v případě změny poměrů svěřeno.

Krajský soud vzal jednostranně v úvahu požadavek stálosti výchovného prostředí. Stálost výchovného prostředí není ovšem požadavkem samoučelným, nýbrž požadavkem, který se uplatňuje jen tehdy, slouží-li požadavku základnímu, totiž zajištění takové výchovy dítěte, jež povede k plnému rozvinutí jeho duševních i tělesných schopností a vytváření morálně politických rysů člověka socialistické epochy.

V tomto směru bylo třeba nejprve posoudit, za jakých okolností došlo k tomu, že dítě bylo dáno do výchovy otci. Z celého průběhu jednání o výchovu dítěte je zřejmé, že dítě bylo dáno do výchovy otci za situace, kdy matka s tím souhlasila a kdy tento její souhlas byl motivován jen zájmem o zdraví dítěte, jemuž matka v bytě, který tehdy obývala, nemohla zabezpečit zdravotně nezávadné prostředí ani stálou a pro zdravotní stav dítěte náročnou péči při svém zaměstnání. Její možnosti byly v té době horší než možnosti otce dítěte. Tyto zhoršené možnosti byly pak důsledkem rozdílnosti sociálního postavení její rodiny a rodiny otce dítěte. Matka pochází z dělnické rodiny; její otec bojoval v řadách Rudé armády již v letech první světové války, vždy pracoval jako dělník a právě tak pracovala i její matka. Matka dítěte i její rodiče mají velmi dobrou pověst. Naproti tomu otec dítěte i jeho matka, která má značný, ne-li rozhodující podíl na výchově dítěte, pochází z maloburžoazního prostředí. To zvýhodňovalo fakticky otce dítěte, jak v tom, že v době, kdy se jednalo o výchovu dítěte, měl k

dispozici lepší byt, tak i v tom, že jeho matka se mohla věnovat výchově dítěte, zatímco rodiče matčiny pracovali jako dělníci.

Krajský soud měl uvážit, že tato situace se podstatně změnila nyní, kdy matka dítěte získala nezávadný byt a kdy v péči o dítě mohou matce pomáhat i její rodiče, s nimiž matka sdílí společnou domácnost a z nichž je nyní zaměstnán plnodenně jen otec, přičemž dítě nyní již nevyžaduje trvale zvýšené péče.

Za takto změněné situace považovat stálost výchovného prostředí za okolnost rozhodující by znamenalo fakticky privilegiovat otce pro jeho sociální původ.

Krajský soud měl při rozhodování o tom, komu svěří dítě do výchovy, uvážit především otázku, v kterém prostředí bude výchova dítěte lépe zajištěna. V současné době jsou si v podstatě rovny materiální podmínky, v nichž žijí otec a matka. Je však na místě věnovat pozornost osobním a charakterovým vlastnostem obou rodičů, příp. i prarodičů a zhodnotit v celé šíři výchovné prostředí u otce a u matky. Z těchto hledisek krajský soud věc neposuzoval. Neuvážil zejména, že podle obsahu spisu byla matka vychována v dělnickém prostředí jako dcera uvědomělého bojovníka za zájmy dělnické třídy, že prožila své mládí v těžkých podmínkách proletářského dítěte a že tento život zformoval její charakter. Všechny tyto okolnosti měly být vzaty v úvahu právě tak, jako současný způsob života matky a ostatní její předpoklady pro zajištění řádné výchovy dítěte v pracovitěho a čestného občana, oddaného své vlasti. Krajský soud měl také vedle některých nesporně kladných otcových vlastností, zhodnotit i jeho vlastnosti záporné. Zejména měla být prověřena zpráva z pracoviště otcova, ve které se mluví o otcově mnohomluvnosti a prchlivosti, a to tím spíše, že tato zpráva je potvrzována i závěrem posudku znalce - lékaře.

Dále měl krajský soud uvážit, zda některé otcovy projevy přímo v průběhu soudního řízení nesvědčí o pozůstatcích maloměstácké morálky, či dokonce morálního pokrytectví u otce. Tak např. ve svém prvním podání zaslaném soudu a týkajícím se výchovy dítěte uvádí otec, že první nemilé překvapení ho čekalo po sňatku v tom, že otec matky nesplnil svůj slib, neprodal svou sbírku známek a za takto získané peníze nezakoupil své dceři nábytek. Dále uvádí otec na doklad špatné výchovy matky dítěte, že jako svobodná dívka s vědomím svých rodičů jela s ním na dovolenou do dvouúžkového pokoje, čehož následek byl, že v době sňatku byla s ním 3 měsíce těhotná.

Na základě co nejpečlivějšího zhodnocení výchovného prostředí v nejširším slova smyslu u otce na jedné straně a matky na straně druhé bude lze učinit závěr o tom, komu z rodičů má být dítě svěřeno do výchovy. Při tomto zhodnocení nejsou bez významu ani poznatky o obou rodičích, které získává soud při ústním jednání před soudem. Tyto poznatky pomáhají vytvářet v soudcích vnitřní přesvědčení pro rozhodnutí. Takové poznatky však měl jen lidový soud, který dítě svěřil matce. Krajský soud změnil toto rozhodnutí bez ústního jednání, opíraje se jen o zásadu stálosti výchovného prostředí, bez vlastních poznatků o obou rodičích a bez uvážení uvedené zásady ve všech souvislostech. Krajský soud sám připustil v napadeném usnesení, že je výchovně nesprávné, jestliže dítě oslovuje manželku svého otce: „maminko“, neboť tím je vytvářen v jeho mysli zmatek, když má vlastní matku, s níž se pravidelně stýká. Ani tuto okolnost však nedocenil soud náležitě z hlediska zájmů dítěte, právě tak jako nedocenil náležitě posudek znalce z oboru dětské psychiatrie, v němž se výslovně hovoří, že v daném případě změna prostředí by se zdála pro budoucí psychický vývoj dítěte vyhovující vzhledem k osobním vlastnostem matky. Stejně je otec charakterizován i v kádrovém zhodnocení svého pracoviště jako velmi impulsivní, snadno vznětlivý, mnohomluvný a ne dosti ukázněný, takže již tehdy orgán ochrany mládeže doporučoval svěření dítěte matce, ovšem až po zlepšení tehdy nepříznivého zdravotního stavu dítěte, který nedovoloval okamžité přemístění dítěte. Jestliže tento stav dítěte se nyní zlepšil natolik, že změna výchovného prostředí dítěti již neublíží, jak výslovně konstatuje znalec lékař, pak měl soud v zájmu nerušeného dalšího duševního rozvoje dítěte uvážit vhodnost výchovy dítěte matkou, již tehdy orgánem péče o mládež doporučovanou.

Řízení u krajského soudu trpí proto neúplností a nadto krajský soud neposoudil věc ze správného právního hlediska, pokud jde o výklad pojmu zájem dítěte. Krajský soud porušil tak zákon v ustanoveních § 1 odst. 2, § 59, § 88 odst. 2, § 93 o. s. ř. ve spojení s ustanovením § 35 zákona o právu rodinném.